

Faludy György újságírói szerepe Magyarországon, 1946–1950

„a költő sose lódit...”
(József Attila)

Dolgozatomban megvizsgálom Faludy György költő újságírói szerepét a második világháború utáni Magyarországon, különös tekintettel a *Népszava* hasábjain közölt cikkeire, verseire, versfordításaira.

Ebben az időszakban közzétett írásaival társutasként jelen volt a Rákosi-diktatúra kiépülésénél, egyúttal ez az a társutasság, aminek jelentőségét aztán későbbi írásaiban tompítani, finomítani igyekezett, részben az események teljes ignorálásával, részben saját szerepének újrakonstruálásával. Az ezekben a szövegekben megjelenő közíró figurája a diktatúra diskurzusában, a *Népszava* oldalain kifejtett kommunista pártpropaganda szószólójává, terjesztőjévé válik, ami sehogy sem illeszkedik a második emigrációja idején megalkotott, a rezsimet következetesen bíráló, kívülálló kritikus figurájához. Megpróbálhatjuk felidézni, vajon hányféle Faludy-karakter elevenedik meg előttünk, amelyeket önkanonizációjával érdemessé tett a befogadók számára megismerni, majd megjegyezni. Ott van a híres Villon-fordító Faludy, ott van a botrányhős, ismerjük a recski áldozatot, tudjuk, milyen az emigrációból a rendszerváltás után hazatérő, a „költőfejedelem” titulussal illetett, a pikáns, erotikus, homoerotikus versek szerzője, fordítója is közismert, ahogy a botrányhős is. De vajon mi tudható a sok Faludy-kép mögött álló költőről, aki fő művének mégiscsak azt tartotta, hogy tudatos munkával megalkossa Faludy György költő figuráját. Ebben az alkotói folyamatban aztán a hangsúlyok eltolódtak, át helyeződtek az évek múlásával. Verseik alakultak át, történelmi szereplők maradtak ki, időtállóbbak kerültek be az életműbe. Marx és Lenin lemorzsolódott, Einstein és Zola szerepéhez jutott.

Hazatérés, optimizmus

A vizsgált időszakban, 1946 végétől 1950 közepéig, letartóztatásáig a *Népszavában* közel kétszáz írása jelent meg, cikkek, kritikák, könyvismertető, versek és versfordítások formájában. Érdekes, hogy ez utóbbi kettőből kifejezetten kevés. Faludy a Villon-átköltések okán már, mint ismert, fiatal költő hagyta el 1938-ban a fasizálódott Magyarországot. A liberális baloldali értelmiséggel tartott kapcsolata az emigrációban is élénk volt. Verseiben, prózájában gyakori szereplő volt Vámbéry Ruzstem, Kéthly Anna vagy épp Károlyi Mihály. A száműzetésből 1946 márciusában érkezett haza, majd rövid időre a szociáldemokrata-kommunista lap, a *Képes Hét* szerkesztője lett. A kommunista szerkesztő Szász Béla volt, ám a két párt egymással folytatott küzdelme hamar véget vetett a lapnak. A későbbiekben, a szociáldemokrata párt tagjaként, a *Népszavába* írt, ahol első verse, a *Kossuth-híd*, 1947. január elsején, a címlapon jelent meg. A költemény a szintén 1947-ben megjelent *Őszi harmat után* című verseskötetének záró szerzeménye. A vers különlegessége, hogy más változat található az újság címlapján, más a 47-es kiadásban, és egy igen jelentősen átdolgozott szerzemény az 1995-ös gyűjteményes *Versék* kötetben. Ez utóbbiban a *Kossuth-híd* átkerült az 1961-es, londoni kiadású *Emlékkönyv a rótt Bizánctól* címet viselő könyvbe, amelyben eredetileg nem is szerepelt. A versben a magyarországi viszonyokat kárhóztatva mutatja fel saját és elvbarátai harcát, hogy megváltoztassák az országot: „És így töprengok: negyven lesz-e, húsz / vagy harminc év, mi ide népet hoz, / bölcslet, mélyet, tisztest, mást, mint e bús / ütődött had, mely száz irányba húz / magához is gonosz?” [...] Majd így folytatja: „Így szánom én az elveszett hadat, / mely menny s pokol közt nyugtot nem talál, / és így szánom magunkat s magamat, / kik dolgozunk és szavalunk vakon, / mint kőpadon, az üres szőnyegen.” Az 1995-ös kötetben, az 1946-os keletkezéssel ellátott, immár újraírt költeményben sokkal élesebb és a kialakuló-fennálló rendszerről bíráló hangnemben beszélő sorok vannak, mint: „Ez nem Nyugat. Ez már az alvilág. / A győzteseké a búza meg a bor.”, vagy „A győzőktől jöttem a vesztesek közé.”, sőt odáig is eljut, hogy azonosságot vállal a szegény, kirabolt néppel: „Most osztozunk, és velük viselem / mindazt, mi jár nekem.” Ez a motívum olyannyira nincs az eredeti verzióban, hogy ott egyenesen így ír: „Csak egyszer látná meg belső mezét / a víz tükrén e sok kölyök, banya / s e szőlőmektől részeg férfinép! / Hidat avatni három nemzedék / a fakorlátról hogyan ugrana.” Az eredetihez képest az ötven évvel későbbi változatban a „belső mez” helyét átveszi a majdani diktatúra előképe: „Ha azt, mi rájuk vár még sejténék!” Az utolsó versszak kicserélt kezdő sorában

a bizakodó jelen képét váltja fel a megszállók rémképe: „A jövődönk forr pinécnk bora...” sor változik emígy: „A röt kobra ránk tekeri kemény / testét.” Talán belátható, hogy a költő által kanonizált változat a 40-es évek végén nem kerülhetett volna címlapra, és egy markánsan más lírai attitűdöt mutat fel, a korai verziókhöz képest.

A rendszeres publikációkat megelőző időszakban, 1947. június 7-én a könyvnapi eladások összegzésénél említik Faludy nevét a *Népszavában*, akkor megjelent *Őszi harmat után* verseskötete kapcsán. „Végiglátogatjuk sátrainkat s gyors összefoglalót készítünk, mi fogyott legjobban. Pártunk Hároméves Terve volt a legkelendőbb. Akik könyvek között böngésztek, azok is ezt halászták ki. Szabó Ervin »A munka és a tőke harca« is örvendetesen fogyott. Szépirodalmi vonalon komoly sikere volt Vészi Endrének, Fodor Józsefnek, Faludy Györgynek, Palotai Borisnak.” Ugyanebben a cikkben: „Egyáltalán nem fogyott Molnár Ferenc könyve sem. Azt a fajta irodalmat, amely olyan, mintha valódi lenne, de mégsem az, megelégette a közönség. Ez kordokumentum! Jónéhány esztendő kell még, hogy a közönséget érdeklődésre neveljük s beláttassuk vele, hogy saját érdekében cselekszik, ha a szellem fényét keresi, ahelyett, hogy a saját sötéttségében gubbasztana.”¹ A pár nappal később megjelent *Népszava*-kritika dicsérő sorokkal köszönti a száműzetésből hazatért költőt: „Régi barátunk és elvtársunk tért vissza közénk ezzel a kötettel.”²

Faludy írásai a könyvismertetőktől, a színi- és filmkritikákon át történelmi és irodalmi témájú cikkekig terjedtek ekkortájt. Ezekben az írásokban egységes hangként artikulálódik az úgynevezett korábbi úri világ iránti ellenérzés és a remény hangja, amely az épülő népi demokráciát hivatott népszerűsíteni. Mindemellett felvetődik a kérdés, hogy „mit várt el a hatalom az íróktól? A rendszer eszmei alátámasztását, a tömegek szellemi felvilágosítását és erkölcsi nevelését, a magyar szocialista realista irodalom megteremtését”.³ Ennek szellemében az új, általános iskolás tankönyvekről írt ismertetőjében 1947 decemberében kiemeli a felfedezett változásokat üdvözlendő, hogy kikerült az újból számos régi történelemhamisítástól kezdve „a hetedik gimnáziumi történelemkönyvbe beiktatott »Marxizmus cáfolata« című lélekrontó gyalázkodásig” sok minden. Majd így folytatja: „Magunkról tudhatjuk, mennyi tanulásra, akaraterőre, logikára volt szükségünk, hogy a gyermekévek alatt belénkoltott hazugságok homokszeme-

¹ *Mi fogyott és mi nem fogyott a könyvnapon.* Népszava, 1947. jún. 7. 7.

² e. j.: *Szellemi élet; Őszi harmat után.* Népszava, 1947. jún. 13. 4.

³ STANDEISKY Éva: *Gúzsba kötve; A kulturális elit és a hatalom.* 1956-os Intézet, Budapest, 2005. 168.

it kimossuk magunkból a semmibe és marxista hitünkig eljussunk.”⁴ A közéleti kérdésekben felszólaló, reflektáló Faludy érhető tetten a *Petőfi és a bíboros* címen közzéadott cikkében. Ebben az esetben Mindszenty bíboros Petőfit politikai felelőtlenséggel vádoló nyilatkozata adta az apropót az írásra, mely a bíboros tájékoztatásának következményeként oda fut ki, hogy a bíboros most „kőbe vágta a bicskáját. Egyúttal példáját adta, hogy nem ismer határt destrukciójának a magyarság legszentebb hősei, hite és büszkesége ellen indított hadjáratában, hogy nincs a demokráciának az a hosszútűrése, amely engedékenységre avagy józan meggondoltságra bírná. Nem az egyházzról, nem a papságról, nem a kardinális hivataláról, csak épp Mindszenty személyéről van szó, aki már régóta mint a demokrácia és a szabadság elsőszámú közellensége él közöttünk. Mint ahogy Petőfi nem alkudott, mi sem alkuszunk vele.”⁵

Faludy irodalommagyarázó írásaiban a szocialista realizmus jelentősége, kiemelkedő fontossága felől értelmezi és illeszti a magyar irodalomtörténetbe Petőfit. Több cikkben is tételesen analizálva kimutatja, miként értelmezte félre, hamisította meg a forradalom költőjének alakját, munkásságát irodalomtudományi munkájában többek között Szerb Antal, Babits Mihály vagy Horváth János. *Petőfi-hamisítók a forradalmár ellen* cikkében megírja, miként „...alakult ki a Petőfi Társaság Gyulai Pál, Rákosi Jenő, Pekár Gyula, Pintér Jenő, Babits Mihály és Szerb Antal egységfrontja a forradalmi Petőfivel szemben. Mindannyian önnön érdekeiket védték vagy az uralkodó osztálynak tettek szolgálatot, amikor Petőfit meg akarták hamisítani. [...] Itt is a népi demokrácia Magyarországnak kellett jönnie, hogy a hazugságok gordiusi csomóját egy csapásra szétvágja...”⁶ Ezt a megkezdett törekvést igyekeznek továbbvinni, alig két héttel későbbi szövegében is, ahol a konklúzióban, szintén a kor uralkodó elvárásainak megfelelően, a realizmusban jelöli ki Petőfi helyét. „Petőfi nagyságának bizonyítására hoztuk e példát. Valóban, a világ egyik legnagyobb realista költője ő. Legyünk büszkék reá, hogy a magunkénak mondhatjuk, és még büszkébbek, hogy a világ haladó népei, a Szovjetunióval az élen, a magukénak mondhatják.”⁷

⁴ FALUDY György: *Az új magyar tankönyv*. Népszava, 1947. dec. 7. 8.

⁵ FALUDY György: *Petőfi és a bíboros*. Népszava, 1947. dec. 21. 10.

⁶ FALUDY György: *Petőfi-hamisítók a forradalmár ellen*. Népszava, 1949. júl. 15. 5.

⁷ FALUDY György: *Petőfi harcok realizmusa*. Népszava, 1949. júl. 31. 7.

Versek, versfordítások

Ebben az időszakban viszonylag kevés verssel, versfordítással jelentkezett a *Népszava* hasábjain. A megjelentek között is a fennálló diktatúra attribútumaival, jelképeivel találkozunk, mint például a *Felszabadulás* versében, ahol április 4-e kapcsán ír: „...roppant / harcunk merője, megnyerője, / hűségünk őre – ő, a Párt. // A Terv úgy szállt le, mint az álom. / Azt hittem: terv csak, pusztá számsor, / venyige nélkül tar karó. [...] A terv karóját / a termő, termelő valóság / körülpréselte, mint a rózsák, / s túlnötte, mint a venyige, / rügy púposult, dagadt az áru / anyaggá így lett az ige, / a munka kelyhe tágra tárult, / mint bimbó, hogyha szírmot bont, / és nőtt a verseny, egyre feljebb, hagyva minden grafkont.”⁸ Hasonlóan a *Május 1* címűben, ahol a felvonuló tömeg „izgatott lesz, / azt hinné: álmodik, / a nagytribünt hajónak véli – s látja / mosolyogva Rákosit.”⁹ A kor kommunista diskurzusába ugyanígy illeszkedik, erősítve azt néhány versfordítása is, mint a Mao Ce-tung *Óda*¹⁰, amelyet a Kínai Kommunista Párt főtitkára akkor írt, amikor 1945-ben életében először szállt repülőre és átrepülte Kínát, vagy épp egy névtelen bolgár költő *Dimitrov*¹¹ című alkotása, amelyben a nép Moszkva falaihoz vonul hűséget esküdni, a fényes ötágú vörös csillag elé. Ezekben az időkben, visszaemlékezései szerint, Faludyt folyamatos megfigyelés alatt tartották, telefonját lehallgatták, félelemben élte mindennapjait.

Szintén erre az időre esik Faludy egyik legproblematisabb költeménye is. A verset következetesen megtagadta, később, mikor felrötták neki megírását, mélységes szégyenérzetének adott hangot. A vers a Rajk-per idején készült, a *Népszava* 1949. szeptember 25-i, vasárnapi számában jelent meg. A címlapon a vezető sor: „Ítélet a Rajk-kémbanda bűnügyében”, a 6. oldalon pedig a *Nyolc szörnyeteg* című verse. Ebben elítéli Rajkékát, akik a fennálló rend ellen cselekedtek, érzése ilyen alakot öltöttek, mikor megidézi a tárgyalás idejét: „Ugy ültem otthon székesen / ugrásra készen, este, mint / a tigris vagy a macska, ha / veszélytől félti kölykeit, / karmom kinyúlt a rádió / felé s szétnyomtam volna vad / öklömmel benn, a készülék / mélyén rothadt lárváikat, / verejték csorgott államon, / s magamnak mondtam: légy hideg / nehogy dühödből bestiát / faragjon a nyolc szörnyeteg.” A későbbi folytatásban is megőrzi a heves, felindult lírai hangot: „...mit éreztem, a gyűlölet, / s hörögtem: áradó jövőnk / útján nem állhat

⁸ FALUDY György: *Felszabadulás*. Népszava, 1950. ápr. 4. 9.

⁹ FALUDY György: *Május 1*. Népszava, 1950. ápr. 30. 5.

¹⁰ CE-TUNG, Mao: *Óda*. Ford. FALUDY György. Népszava, 1949. jan. 23. 7.

¹¹ ISMERETLEN SZERZŐ: *Dimitrov*. Ford. FALUDY György. Népszava, 1949. júl. 10. 8.

senki meg, / bérgyilkosok, kísértetek, / festett orcák, üvegszemek, / a tőke mérges üstjén, / pácolt nyolc pudvás múmia: / ha száz élet volt éltetek / holnapra el kell múlnia.”¹²

További publicisztika

Szintén a korszak baloldali értelmiségének feladatai közé tartozott a Horthy-rendszer történelemszemléletének átdolgozása, egyben az új forradalmi nézőpont terjesztése. Ez nem zajlott zökkenőmentesen, különösen, ha figyelembe vesszük azt is, „hogyan 1949 elejétől – vezető kommunista pártideológusok moszkvai értekezlete nyomán – arról is döntés született, hogy az addig széles körben elterjedt »népi demokrácia« kifejezés – tartalmát illetően – azonos a proletárdiktatúra fogalmával. Az MDP e téren más felfogást valló főideológusának, Révai Józsefnek rituális önkritikát gyakorolva kellett retirálnia.”¹³ A napilapokban, így a *Népszavában* is, a pártpropaganda részeként megjelentek az ismertetőik az új történelemkönyvek kapcsán, mégpedig a széles tömegek számára is befogadhatóan elmagyarázva a lényegi változásokat. Ebben a munkában jutott szerephez Faludy, amikor a friss tankönyvekről ír: „Népi demokráciánk új történelmi tankönyvei többet jelentenek, mint egy lépést előre, többet, mint sok lépést előre.” A régi könyvekből „...kijött az uralkodó osztály avas, hazug és hitvány propagandája [...], nemzeti hőseinket, működésük lényegét *letagadták* e könyvek; a haladó eszméket *lehazudták* a csillagos égről.” Majd így folytatódik a cikk: „Ahogy a felszabadulás jelenünket és jövőnket úgy világítja meg, mint a felkelő nap, úgy ad a marxista-leninista történelemszemlélet a mult magyar évszázadainak értelemet. [...] Évszázados köd szállt fel, és minden fénybe borult. Ezért van, hogy *marxista-leninista tankönyveink nem csak a tudás legjavát adják, de optimizmust sugároznak és tanulóinkat az iskola padjain túl is irányítják*.”¹⁴

Faludy önéletírásaiban 1949-re teszi, amikor már mindenüvé államvédelmi ügynökök követték, és készítettek róla jelentéseket. A diktatúra ideológiájával leginkább átitatott szövegei is ebben az időben keletkeztek. „1947–49 között a gazdaságban és a politikában lezárult a totalitárius rendszerre való áttérés folyamata, megteremtődtek a társadalom, a szel-

¹² FALUDY György: *Nyolc szörnyeteg*. Népszava, 1949. szept. 25. 6.

¹³ GYARMATI György: *A Rákosi-korszak; Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1946–1956*. Ábtl-Rubicon, Budapest, 2011. 139–140.

¹⁴ FALUDY György: *Új tankönyveink; Történelem*. Népszava, 1949. szept. 14. 6. (dölt betűs kiemelés az eredetiben).

lemi élet szovjetizációjának feltételei.”¹⁵ A *Népszava* hasábjain is jelentősebb szerepet kapott a pártpropaganda, a beszámolók a kirakatperekről, kivégzésekről. A kultúrában „megkezdődött a szovjet irodalom és művészet szolgálai másolásának időszaka. A kultúra teljes egészében az addig főként nem kultúrpolitikusként aktív Révai József, valamint a párt első embere, Rákosi Mátyás irányítása alá került...”¹⁶ 1949-ben Rákosi *Építjük a nép országát* című könyvének könyvnapirecenzióját Faludy György írta. Ebben hosszasan boncolgatja Rákosi munkájának erőnyeit, kiválóságát, emberi, vezetői nagyságát, élő beszédeinek elevenségét. „Ha azt állítjuk, hogy Rákosi elvtárs beszédei és cikkei az ország újjáépítésének, rákövetkező szakaszon pedig az ország újjáalakításának mérföldkövei, úgy keveset mondottunk. Mert ezek a cikkek nem csak mérföldkövek, azaz nemcsak népi demokráciánk fejlődését mutatják, hanem mindenkor előre jelzik az építés irányát, [...] kijelölik a Párt és a magyar dolgozók számára azokat az eszközöket, amelyekkel céljukat elvben és gyakorlatban a marxizmus-leninizmus egyedül helyes és egyedül járható útján elérhetik. Ezek a beszédek és írások valójában a dolgozó magyar nép bölcs és kipróbált vezetőjének mindig lényegbevágó, a valóság egészét markoló összefoglalásai...” Végző konklúziójában eljut oda, hogy „a mindenre kiterjedő figyelem ébreszti [...] minden hallgatójában azt az érzést, hogy Rákosi egyenest hozzá szól; ez ébreszti azt a személyes kapcsolatot a dolgozók és a dolgozók vezére közt, amely a szocializmus építésével közös munkájában népünket egygyéforrasztja és felsorakoztatja a Magyar Dolgozók Pártja vezette Népfrent lobogója alá.”¹⁷

Szembesítés

A Rákosi-diktatúra alatti szerepével kapcsolatos nyilvánosság előtt felvállalt vitára a nyolcvanas évek második felében került sor. A szamizdat kiadásban ekkor megjelent *Pokolbéli víg napjaim* apropóján Mihályi Gábor vonta kérdőre az *ÉS* hasábjain. Mihályi referenciális olvasóként tételesen próbálta cáfolni Faludy könyvbéli állításait, vonta kétségbe állításainak valóságtartalmát. „...akkor háborodtam fel, amikor életírásának ez a tiszta lelkű bölcs feláll az erkölcsi piederstálra és onnan ítélkezik elevenek, de még inkább holtak felett, akik már nem tudnak védekezni.” Szóba kerül az iménti két szöveg is, a Rákosi-recenzió és a *Nyolc szörnyeteg*. „...meg-

¹⁵ STANDEISKY Éva: *Gúzsba kötve, a Kulturális elit és a hatalom*. Budapest, 1956-os intézet, 2005. 140.

¹⁶ I. m. 147.

¹⁷ FALUDY György: *Rákosi Mátyás: Építjük a nép országát*. Népszava, 1949. máj. 5. 4.

lepő, hogy életregényében úgy emlékszik vissza korabeli nézeteire, hogy nemcsak a marxizmust, hanem még a materialista filozófiát is »lomtári kacat«-nak tekintette. Rákosiról úgy vélekedik könyvében, hogy »nem nagy szellemi igényekkel megáldott délvidéki fűszerkereskedő... tojásfejű... bődületes laposságokat mond... soha egyetlen önálló gondolatot ki nem fejtett«. De vajon hogyan hallgattathatta el a viszolygását, amikor a Népszavában a nap igényeinek megfelelően méltatta egy hosszabb elemző kritikában Rákosi *Építjük a nép országát* című könyvét...» Mihályi Gábor egyéb etikai hiányosságokat is felró Faludynak: „A Mindszenty-per idején – emlékszik – »súlyos isiással feküdtem a Lukácsban«; ez azonban – úgy látszik – nem gátolta meg abban, hogy *Előszőr rabbá, aztán koldussá* címmel a Népszava hasábjain éles, gúnyos támadást intézzon az akkor már letartóztatott főpap ellen. Talán azért, mert még nem sikerült kialakítania azt az egyébként helyes véleményét, hogy »az ember nem ír azok ellen, akiket üldöznek és akiknek nincs módjukban védekezni.«” Okfejtésében felveti, hogy „...melyik Faludynak higgyünk, a Népszava munkatársának, vagy az emigráció írójának?»¹⁸

Három héttel később Faludy így reagált Mihályi írására: „Sok cikket írtam – M. G. szinte mindet felsorolja – ahol marxista frázisokat pufogtattam vagy a hatalom propagandáját hangoztattam. Mindenki, aki napi vagy hetilapnál dolgozott, ugyanezt tette kivétel nélkül. Mihályi, egyebek közt, a Rákosi-könyvről írt kritikámat hozza fel. Jól emlékszem, amikor Horváth Zoltán – kitüntetése jeléül és azért, hogy segítsen rajtam – Rákosi: *Építjük a nép országát* című remekét adta nékem recenzió, pontosabban magasztalás céljából. Talán csak azért, hogy közel fél évszázad múltán, nevelt fiának módja legyen szememre hányni azokat a rothadt szövegeket, melyeket ebből az alkalmából kénytelen voltam leírni.” Majd így folytatja: „Egy ponton elismerem Mihályi kritikáját a maga egészében. A Rajk-tárgyalásra írt gyalázatos vers dolgában. Nem mentség, hogy akkor egyik támadást kaptam a másik után, hogy Nyugatról jött barátaimat – Ignótus Palit, Pálóczi-Horváthot – egymás után csukták le, és a süllyesztőből soha senki elő nem jött elevenen és amikor ismerőseim rémülten fordultak el tőlem utcán, moziban, ha megpillantottak. Az sem szolgál mentségemül, hogy legközelebbi hozzátartozóm a maga naiv módján így biztatott: »írj verset Rajkék ellen, Gyurka, hogy az akasztófától megszabadítsd magadat.« A vers miatt mélységes szégyent érzek azóta is, és a legkevésbé ment, hogy szégyent már akkor éreztem, amikor megírtam.”¹⁹

¹⁸ MIHÁLYI Gábor: *Az írástudók becsülete*. ÉS, 1988. okt. 21. 5–6.

¹⁹ FALUDY György: *Válasz Mihályi Gábornak*. ÉS, 1988. nov. 18. 3.

Faludy védekezésében felidézi *Vogelfrei*²⁰ című versét, bizonyítékául, hogy később lírában is gyakorolt önkritikát. A verséből kiragadott részlet valóban olvasható ebben a kontextusban beismerésnek, megbánásnak, ám az egész vers olvasata nem ezt az értelmezést segíti, sokkal inkább a diktatúrában is üldözött, kitagadott költő képét, aki bár megpróbált hízelkedéssel beilleszkedni, de nem sikerült neki. A cikkben hivatkozik a félelemre, amely a kollaboráció útjára lökte, illetve az iróniára, ami meglátása szerint érezhetően átjárta például a Rákosiról írt szövegeit, ezzel csökkentve azok komolyságát. De vajon hányan olvasták ironikusan ezeket az írásokat egy olyan közegben, ahol a mindennapok működését ugyanezekkel a nyelvi formulákkal írták le? A közeg nem volt alkalmas az ironizálásra, amikor a *Népszava* hasábjain rendre jöttek a cikkek a tisztogató akciókról, a jobboldali szociáldemokraták eltávolításának fontosságáról. A Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Párt összekötő bizottsága sürgette a leváltásokat, átvilágításokat. Rendszeresen közöltek írásokat végrehajtott kivégzésekről, egy-egy per kapcsán hetekig tartó cikksorozatokban rettentettek el mindenkit attól, hogy másként gondoljanak az országra, mint ahogy azt a vezetés jónak látta. Ezekkel a szövegekkel Faludy a regnáló diktatúra legitimitásának látszatát erősítette, miközben a túlélésre játszott a maga módszereivel, a maga narratívájában. Ezekben a narratívákban viszont egy új megvilágításba helyezhető az ellenzéki forradalmár-költő figurája a korszakban közölt írásai alapján. Ezen túl vizsgálható, hogy a baloldali ideológia és annak reprezentánsai mikor jelennek meg először költészetében. Jóval a Rákosi-diktatúra elnyomó fenyegetése előtt, 1938-ban, *Ballada Faludy György szerelméről* című versében így ír a reménytelenül szerelmes Faludy Györgyről: „Az Éva Scherff nem főzött puncsot néki, / s cigarettáit nem gyújtotta meg, / s fűtyült Zolára és fűtyült Leninre, / s nem érdekelte, Marxról mit beszél.”²¹ Későbbi kötetekben az idézett szöveg már átdolgozva jelenik meg újra: „Az Éva Scherff nem szívott, csak méregdrága / angol cigarettákat és meg se hallotta, hogy F. Gy. verseket liheg, / fűtyült Einsteinre, Mannra, Zolára, / pimasz volt és szeszélyes és hideg.”²²

²⁰ FALUDY György: *Vogelfrei. Versek*. Magyar Világ Kiadó, Budapest, 1995. 272.

²¹ FALUDY György: *Ballada Faludy György egyetlen szerelméről. Pompeji strázsán*. Officina, Budapest, 1938. 14.

²² FALUDY György: *Ballada Faludy György egyetlen szerelméről. Versek*. Magyar Világ, Budapest, 1995. 11.

Újrakonstruált élet

Faludy számos történetét elmesélte, megírta több helyütt, több alkalommal. Az apró mozaikok összeillesztésével néha sajátos fénytörésbe kerül az a pikareszk regényhős, akit a lapokon Faludy Györgyként ismerünk. Ezeket a történeteket az átélt múlt újraalkotási folyamatában az írói omnipotenciával úgy módosította, hogy a főszereplő karaktere stilizáltan, emberi bátorságában felfelé pozicionáltan jelenjék meg. Ehhez elegendő néhány részletinformáció kihagyása, és más összefüggésbe helyezése. Külön-külön részleteiben realitásként kezelhető a két történet, de kontextusban, egymás mellé helyezve teljesen más kép alakul ki. Péter Gábor az Államvédelmi Hivatal vezetőjeként élet és halál ura volt, a letartóztatottak joggal rettegtek nevét. Faludy így emlékszik vissza az Andrassy út 60. alatti találkozásokra (egy filmes interjúban): „Fölvittek a Péter Gáborhoz [...], előtte egy dosszié feküdt a nevemmel, [...] miután engem is tegezett, természetesen visszategeztem és megkérdeztem, hogy olvastad-e.”²³ A főszereplőt egy konstitúciós aktusban a bátorság attribútumával ruházta fel a beszélő, amikor kihallgatási szituációban letegezni Péter Gábort. Az olvasói elvárásban az ilyen szituációban fellépő félelem lenne a hagyományosan megjelenő reakció. A főhős részéről viszont ennek éppen ellenkező sugalmazásával emberi értékek mentén képződő presztízse megemelkedik. Azonban az elhallgatott adatok már más megvilágításba helyezik ezt a bátorságot. Tulajdonképpen Faludy legendateremtő képességének esszenciáját találjuk itt. Azt ugyanis nem említi, hogy nem ekkor találkozott az ÁVH vezetőjével először, és a korábbi találkozásnál Péter Gábor reggelire invitálta Faludyt. Az eset Prohászka Ottokár szobrának ledöntése kapcsán került elő. Miután Faludy és néhány munkás eltávolította a püspök szobrát, letartóztatták, és bevitték őket a rendőrségre. A történeteket egy interjúban így rekonstruálta: „Másnap bevitték a rendőrségre. Kértem a feleségemet, telefonáljon Tildy Zoltán köztársasági elnöknek, szabadítsanak ki. Mire beértem, Péter Gábor már megkapta az értesítést, úgyhogy amikor meglátott, azt mondta: szervusz, gyere velem reggelizni.”²⁴ Belátható, hogy ennek ismeretében nemhogy a regnáló hatalommal karakteres szembenállást képviselő, hanem sokkal inkább az összeköttetései révén a szabályok és azok áthágása következtében fellépő felelősség alól kibújó karakter jön létre.

²³ *Faludy György, költő.* Magyar dokumentumfilm, rendező Böszörményi Géza és Gyarmati Livia, 1988

²⁴ „*Azt, hogy zsidó vagyok, mindenki tudja. De miért kellene mindig erről írnom?*” Faludy György költővel beszélget DÉSI János. Szombat, 1999. 2. 12–14.

További kutatás tárgyául tehető szintén a most vizsgált időszakban álnéven közölt írások sora is. A *Népszavában* témaválasztásában, nyelvezetében számos olyan kulturális, közéleti témát érintő cikk született, például az atombomba világalakító befolyásáról, amelyek bizonyítottan foglalkoztatták Faludyt, sőt többször megírta versben, prózában is, ám itt yy aláírással jelentek meg. Vezeték- és keresztnévének utolsó betűiből adódhat ez a választás. Megfigyelhető, hogy a letartóztatása utáni lapszámokban már nem található yy-nal szignált cikk.

Az idézett szövegeken túl még számos új példát lehetne hozni Faludy kollaborációját illetően. Ezek azok az írások, történetek Faludy György életművében, amelyek felől olvasva az 1956 utáni emigrációban született műveit másképp vizsgálhatjuk. Erkölcsi deficit keletkezik az életműben, ami erodálja a Kádár-rendszert bíráló szövegek erejét, ami kikezdi az etikai megalapozottságát azoknak a verseknek, amelyekben Faludy néven nevezve kollaboránsokat, elítélő hangon, negatív színben tünteti fel őket, vagy épp Kossuth-díjasokhoz írt szövegét, akik szerinte azért kapnak jutalmat, mert nem írnak meg valamit, míg ő azért esik el tőle, amit megír. Ennek mond ellent az a levél is, amelyet életében az *Elfeledett versek* című posztumusz kötet szerkesztőjéhez, Csiszár Gáborhoz juttatott el. „Hozzánk írt 2003-as levelében kifejezetten kérte, hogy ekkor írt »legrosszabb« és a szerkesztők miatti »seggnyalást« tartalmazó műveinek halála utáni publikálásától tekintsünk el.”²⁵

Az 1946–51-ig keletkezett szövegek kirajzolnak egy, az életműből tudatos munkával kilügzött alkotói figurát, ami minőségétől, esztétikai, erkölcsi értékétől függetlenül a többi Faludy-maszk mellett alakító, befolyásoló – épp ezért kihagyhatatlan – tényezője ennek a világnak.